

Myanmar, voorheen Birma.

Reisperiode: 26 oktober 2013 tot 14 november 2013

Privé rondreis voor vier personen met gids en chauffeur

Myanmar werd in 1826 een Engelse kolonie en bleef dit tot het uitbreken van de tweede wereldoorlog. In 1948 werd het land net als bijvoorbeeld Indonesië onafhankelijk. De vele etnische groeperingen zorgen voor veel politieke onrust en in 1962 grijpt het leger in en nemen de generaals de touwtjes strak in handen. Eind jaren tachtig eist het volk door de toenemende armoede dat er democratische verkiezingen komen. Als de militairen in 1990 deze verkiezingen verliezen worden ze ongeldig verklaard, maar de economische hervormingen komen wel op gang. Het land wordt toegankelijk voor toeristen, maar die blijven voornamelijk weg en bovendien handhaven veel westerse landen nog altijd een boycot tegen het regime. Het democratiseringsproces verloopt geleidelijk en moeizaam en is nog steeds niet afgerond naar westerse maatstaven. Myanmar heette tot 1989 Birma. Het is de grootste continentale staat in Zuid-Oost Azië, is 16 keer zo groot als Nederland en heeft 55 miljoen inwoners. De noordzijde van het land heeft de vorm van een hoefijzer en wordt begrensd door China en India met ontoegankelijke bergketens, uitlopers van de Himalaya en het Tibetaans Randgebied die soms pieken tot bijna 6000 meter. De westgrens wordt voor een groot gedeelte gevormd door de Golf van Bengalen. Laos, Thailand en Bangla Desh zijn de andere buurlanden. Export is ook voor Myanmar van belang om buitenlandse valuta te vergaren, waarmee de import weer betaald kan worden. Bosbouw, die met name bestaat uit de exploitatie van hardhout zoals teak, is na vooral de gaswinning in de golf van Bengalen een belangrijk exportproduct. Qua geloof, of noem het een levenswijze, is Myanmar vooral een boeddhistisch land met een hoog tempelgehalte oftewel met heel veel fascinerende pagoden. Dit zijn vaak indrukwekkende massieve bouwsels die een relikwie zoals een haar van Boeddha bevatten.

Zaterdag, 26 oktober 2013. De dag van vertrek.

Het is vijf uur in de morgen als twee wekkers nagenoeg synchroon om aandacht schreeuwen op het nachtkastje. Opstaan. De opening gisteren van het nieuwe appartementencomplex "De Linde" zit nog duidelijk voelbaar in hoofd en benen, maar we moeten naar Myanmar! En die reis verloopt om te beginnen via Vinkel waar we onze reisgenoten Wim en Ans oppikken. Het is met 16 graden mooi droog herfstweer. De bomen laten hun bladeren al los en die dwarrelen als een leger bruine parachutes naar beneden in het witte licht van de autolampen. We zijn mooi op tijd en op een slecht aangegeven wegomleiding na, voor het lang parkeren bij Schiphol, verloopt de rit naar Amsterdam probleemloos. De eerste verrassing wacht ons bij het instappen in de bus die ons van het parkeerterrein naar Schiphol vervoert. We staren recht in het niet alledaagse gezicht van Joost van Schipstal, commercieel directeur van Walkro International, die met een goede kennis maar zonder vrouw naar Sao Paulo in Brazilië vliegt. Een zakenreis met een missie beweert hij. Het is half twaalf als het vliegtuig van Singapore Airlines tenslotte zijn neus in de lucht steekt voor de lange vlucht van twaalf uur naar Singapore. Een hele zit, maar wel ideaal om even bij te slapen. Het eentonige gedreun van de vliegtuigmotoren maakt slaperig en camoufleert tegelijkertijd de onvermijdelijke snurkgeluiden. We vliegen tegen de tijd in en rond vier uur Nederlandse tijd vliegen we net voor het Afghaanse luchtruim boven Tashkent letterlijk de nacht in. We hebben dan zes uur van ons leven overgeslagen, die we op de terugweg hopelijk weer terugkrijgen. De nachtelijke hemel is volslagen wolkenloos want vanaf bijna twaalf kilometer hoogte zie je steden en dorpen als vaag verlichte plekken traag onder het vliegtuig door schuiven. Als we Myanmar naderen zien we op het informatiescherm dat we Myanmar eerst voorbij vliegen naar Singapore, waar we over moeten stappen om vervolgens drie uur terug te vliegen naar Yangon. Dit lijkt wel een heel onlogische omweg en voorzichtig probeer ik verhaal te halen bij Liesbeth, onze reisadviseuse. Het verhaal is vaag en de verdenking blijft dat provisie hier misschien een rol speelt? "Maar jong, natuurlijk niet!"

Zondag, 27 oktober. Dag 2

Als we tenslotte landen in Yangon zijn we toch inmiddels 24 uur onderweg en moesten we het doen met een hazenslaapje in het vliegtuig. Opgelucht halen we de koffers op bij de bagageband. Op één na dan, want de koffer van Liesbeth blijkt spoorloos. Als alle andere koffers meegenomen zijn blijft er eentje eenzaam achter en die lijkt verdacht veel op die van Liesbeth maar is het niet. Een gealarmeerde medewerkster van de luchthaven is alert en achterhaalt in looppas een groep Franse toeristen die inderdaad per abuis de koffer van Liesbeth meezeulen. "We dachten al, wat is ie zwaar?" Dan de formaliteiten van het visum afwickelen waarbij meteen opvalt hoe vriendelijk en behulpzaam de mensen hier zijn. Iedereen glimlacht. Wim ontwikkelt zich in de rij van de visumaanvraag al snel tot de schrik van de aankomsthal. Iedere keer als hij zich met zijn bovenmaatse rugzak onverhoeds omdraait om Ans te raadplegen, slingert hij wel iemand tegen de vlakte. Veel vrouwen hier hebben hun wangen ingesmeerd met een vette gele pasta, de vloeistof uit de bast van de thanaka boom, die de huid jong schijnt te houden. De mannen hebben geen van allen de broek aan. Nou is dat bij ons natuurlijk ook zo, maar in Myanmar komen de mannen er rond voor uit en dragen ze een echte jurk tot de enkels die ze aan de voorkant dicht knopen, een sarong dus die hier longyi wordt genoemd. De vrouwen hebben een vergelijkbare lange jurk aan die ze hta-mein noemen, en die ze tot hun oksels opstropen als ze zichzelf wassen in de rivier. Ook daar schijnt het handig voor te zijn. Buiten de luchthaven staan de gids en de chauffeur ons al op te wachten. De koffers in de ruime auto en op weg naar ons guesthouse in Yangon waar we hartelijk welkom worden

geheten met een drankje in het restaurant. Tijd voor een korte rustpauze van een paar uur voordat we weer worden opgehaald voor een bezoek aan de stad. Het is hier gewoon rechts verkeer, maar veel auto's hebben het stuur nog aan de kant zitten voor links verkeer, dat hier tot 1972 naar het voorbeeld van de vroegere Engelse overheersers in zwang was. Het is voor Azië begrippen heel rustig en overzichtelijk op de weg. Fietsers, scooters en motoren zijn n.l. verboden in Yangon, een stad met vijf miljoen inwoners en tot voor kort nog de hoofdstad van het land. Als de avond valt blijkt ook dat Yangon geen uitgaansleven kent met uitzondering van wat bescheiden activiteiten in de wijk China Town. Hoe Aziatisch is de stad dan eigenlijk? De straten zijn hier schoon, heel schoon zelfs. Het zijn de geuren, de groente- en fruitmarkten, de drukke lichaamstaal van de bewoners, het eten in straattentjes en de schitterende koloniale gebouwen, die hevig in verval zijn geraakt. Dit alles maakt dat Yangon toch een Aziatisch karakter heeft. Maar

indrukwekkend is eigenlijk alleen de gigantische Shwedagon pagode met zijn honderd meter hoge gouden stupa. Vooral na zonsondergang krioelt het er van de gelovigen, die al biddend met de klok mee rondjes lopen om de stupa en overal hun Boeddha vereren met rituelen die ons volslagen onbekend zijn. Het geheel maakt een heel serene indruk. We lopen al fotograferend onze rondjes mee, blootsvoets want dat hoort zo, op tegels die in onze badkamers absoluut taboe zijn. En het noodlot wil, dat juist

op dat moment Boeddha al zijn hemelsluizen opentrekt. Mijn onverhoedse schuiver op de spekglatte tegels is onvermijdelijk en gelukkig is hier sprake van een veilige buiklanding. "Die airbag heeft dus nog nut" schatert Liesbeth. Een glas bier in een fel verlicht etablissement in China Town en lekker eten in het restaurant van ons guesthouse besluiten deze toch uitputtende dag.

Maandag, 28 oktober. Dag 3

We zouden om zeven uur ontbijten en om half acht vertrekken vandaag, maar dat loopt een half uurtje uit. De rugzakken zijn gevuld en de rest van de bagage blijft in Yangon waar we morgen tegen de avond terug zullen keren. Na een goed ontbijt met veel fruit beginnen we aan de autorit van 160 kilometer naar de "Gouden Rots", een van de absolute hoogtepunten van Myanmar is ons verteld. Volgens de overlevering is hier op onvoorstelbare wijze ooit een rotsblok, dat de vorm heeft van het hoofd van Boeddha en ruim tien meter hoog is, door mensenhanden op een overhangend klif geplaatst. Het draagvlak van het rotsblok is minimaal zodat het lijkt te wankelen en ieder moment in de diepe afgrond dreigt te storten. Op deze rots is een kleine pagode gebouwd waarin een haar van Boeddha is verwerkt die volgens de gelovigen de rots in evenwicht houdt. Vele koningen hebben in het verleden als offergave de hele rots van een goudlaag laten voorzien. We zijn benieuwd. Het weer kan er net mee door vandaag. Het is weliswaar 25 graden, maar de zon laat

zich nauwelijks zien aan een dreigende grijze lucht. Als we Yangon uitrijden wordt wel duidelijk dat hier tien procent van de hele bevolking woont, ruim vijf keer zoveel als in Amsterdam. Het is druk op de uitvalsweg van de stad, die meestal vierbaans is, maar geen vangrail kent in de tussenberm bijvoorbeeld. Openbaar vervoer bestaat veel uit vrachtwagens met een open laadbak waar mensen staande in vervoerd worden. Continu wordt overal de claxon gebruikt om medeweggebruikers te waarschuwen. Maar chaotisch, nee, want je ziet alléén maar auto's op de weg. Onze chauffeur koopt onderweg nog een sliert witte jasmijnbloemen, die hij als gelovige boeddhist om de achteruitkijkspiegel hangt boven het boeddhabeeld dat in een plastic stolpje op het dashboard staat. Het eerste stuk buiten de stad rijden we op een brede autoweg, ooit door de overheid aangelegd om het binnenland te ontsluiten. Kilometers lang kom je geen voertuig tegen. Over efficiënt investeren gesproken, maar dat zie je meer in socialistische en communistische landen. Links en rechts van de weg op grote afstand van elkaar zie je overal rieten hutten waar mensen wonen die allemaal in hun onderhoud voorzien door het telen van allerlei agrarische producten. Veel rijstvelden, papayabomen, bananenbomen, cashewnoten maar ook eendenfarms en vooral veel nieuwe aanplant van rubberplantages. Je ziet overal veel mensen op de akkers werken, maar allemaal met de hand. Geen paard of os, maar ook nauwelijks een tractor te zien. We passeren verschillende kleinere dorpen waar de scooters en bromfietzers blijkbaar niet verboden zijn en dat merk je in het verkeer. We stoppen bij een lokale markt en lopen er wat rond. De mensen zijn hier duidelijk niet gewend aan toeristen, maar zijn uiterst vriendelijk en nieuwsgierig. Hier is de sfeer en de hygiëne wel typisch Aziatisch. Eten op straat en zeker vis en vlees, gebakken sprinkhanen en gebakken krekels inbegrepen, kun je hier beter vermijden, lijkt mij. Er bestaat een Oosters spreekwoord, sinds nu: Zolang je maag niet bestand is tegen het eten van

prikkeldraad, eet dan niets in Azië. Rond de middag arriveren we bij de "Golden Rock", d.w.z. aan de voet van de berg waarop die ligt. We nemen met nog 40 anderen plaats in de laadbak van de truck die ons de berg, met hier en daar stijgingspercentages van meer dan 30 procent, op gaat brengen. We stappen uit vlakbij ons hotel, checken in en besluiten het laatste stuk te voet te beklimmen. De weergoden storen zich echter niet aan het feit dat de regentijd voorbij is en het water

stort zich met het geweld van een tropische bui over ons uit. En de klim was al zo zwaar. Als we na een uur boven zijn en allerlei kraampjes hebben gezien zoals een kwakzalver met flesjes apenbloed, ingewanden van slangen maar gelukkig ook plastic regencap's, moeten we net als gisteren weer uit de schoenen. En net als gisteren over die kletsnatte spiegelgladde

badkamertegels rond het boeddhistische heiligdom. En net als gisteren, inderdaad. Boeddha kijkt verstoord op van zijn sokkel als Liesbeth het weer uitschatert en Wim in zijn rol van bedevaartganger cynisch opmerkt "Harrie is ten tweede male op zijn kruis gevallen". Eén ding is daarmee bewezen: ik heb platvoeten en dat loopt op deze tegels zoals een auto rijdt met gladde banden op een ingezepte slipbaan. Mijn filmcamera gedraagt zich wederom als een wegwerpcamera, maar functioneert gelukkig nog wel. Jammer van dat weer. Het was zoveel mooier geweest als het zonlicht weerkaatst zou hebben op het gouden rotsblok en we een uitzicht hadden gehad van kilometers ver. Hopelijk wordt het morgen beter.

Dinsdag, 29 oktober. Dag 4

Om kwart over vijf kraait de haan vandaag. Om zes uur ontbijt en om half zeven weer de laadbak in om af te dalen naar het basisstation, althans dat is de planning. Alleen, de truck gaat pas naar beneden

als er genoeg passagiers zijn en dat duurt een uurtje of anderhalf. Mooi de tijd om wat rond te kijken. Van alle kanten komen kinderen uit het niemandsland op de berg met dezelfde blauwe rugzak van Unicef en hetzelfde lunchkannetje van blinkend aluminium. Ze verzamelen zich hier allemaal op dit modderige pleintje om met een truck naar school gebracht te worden. Twee monniken komen zwijgend maar met belgerinkel om aandacht vragend de berg af

geschuifeld. Volgens de gids zijn het ascetische monniken, extreem streng in de leer dus, die in absolute afzondering leven van hetgeen ze iedere morgen

bijeen bedelen en verder de hele dag alleen maar mediteren. De enige luxe die ze zich permitteren is dat ze géén vrouw hebben. Je ziet hier in Myanmar overal monniken en ze zijn ook makkelijk herkenbaar met hun lange bruinrode jurken, één schouder ontbloot en hun haren gemillimeterd. Iedere morgen moeten ze de straat op om te bedelen en je ziet dat mensen van alles in die bedelbussen stoppen die ze allemaal met een touw om hun nek hebben hangen, van rijst tot geld en zelfs pennen en tijdschriften. Monnik is ook geen afgeronde opleiding zoals bijvoorbeeld pastoor. Je hebt monniken in alle gradaties. Hier op het plein zien we bijvoorbeeld een monnik worstelen met twee buizen van een meter of drie, die hij op een scooter moet vervoeren. Een klusmonnik waarschijnlijk. Als we uiteindelijk met de truck zijn afgedaald en het basisstation bereiken, net voordat Liesbeth zichzelf niet meer in de hand heeft, staat onze chauffeur al met een brede glimlach, tegen zijn comfortabele Toyotabus geleund, te wachten op ons. We willen nog vóór de middag

een bezoek brengen aan een klooster met boeddhistische monniken in Bago. Dat lukt met pijn en moeite en veel geclaxonneer onderweg. Het weer is vandaag gelukkig opgeklaard en alles wat we gisteren op deze weg gezien hebben ziet er vandaag veel vrolijker uit. De rijstvelden lijken nog groter en groener. De rivier, die lange tijd parallel aan de weg loopt, is nog net zo modderbruin, maar glinstert nu wel in de zon. Langgerekte houten kano's worden met kleine vinnige buitenboordmotoren voortgestuwd zodat ze hun neus in de lucht steken. In de boot staat in het

vooronder een grote mand gevuld met met vers gevangen vis, die naar een visdrogerij wordt gebracht. Hier stoppen we even. De vis wordt hier geslacht en uitgestald in de zon om te drogen tot stokvis. De penetrante geur

nestelt zich in onze neusgaten en zit daar nog steeds als we om elf uur bij het klooster aankomen. Net op tijd om de gezamenlijke lunch mee te maken van de ruim vijfhonderd monniken die in dit klooster verblijven en in ganzenpas allemaal door dezelfde lange gang naar de grote eetzaal lopen. Daar wordt, in groepjes van vier op de grond gezeten, een rijstmaaltijd met vlees gegeten. Na het middaguur eten monniken geen vast voedsel meer. De start van het middagmaal wordt gegeven door een slag op een grote gong, wat uit alle hoeken en hopen van het klooster monniken tevoorschijn doet komen en ook een tiental

straathonden in de kloostergangen keffend doet ontwaken die weten dat de etenstijd is aangebroken. De sfeer is natuurlijk heel apart in deze pure mannengemeenschap. Er zijn in Myanmar overigens ook vrouwelijke monniken, maar relatief heel weinig en die wonen uiteraard veilig apart in andere kloosters. Vanmiddag gaan we met de trein terug naar Yangon en daar hebben we kaartjes voor nodig, die we op het station alvast gaan kopen. Een ervaring op zich. De paspoorten zijn nodig om de handgeschreven plaatsgebonden kaartjes te verkrijgen. Het perron is oud en smerig. Mensen zitten in groepjes te eten of

liggen op een deken te slapen in afwachting van hun trein waarschijnlijk. Ook de omgeving van het station is goor. Het smerige bruine water kan blijkbaar nergens heen en allerlei grachten zijn overstroomd. Als Europese toeristen worden we aangestaard als buitenaardse wezens, maar iedereen is uitermate vriendelijk. Het is opvallend dat in dit land overal televisies staan, veel mensen een gsm hebben, maar computers bijna nergens te zien zijn. Niet op het vliegveld, niet hier op het treinstation, nergens.

Vreemd , maar het heeft misschien te maken met de door de militairen opgelegde regels om het land zoveel mogelijk af te schermen van de boze buitenwereld. Wel zie je hier op het perron een tafeltje staan met twee vaste telefoons

en een vaste personele bezetting, waar je tegen betaling gewoon kunt bellen. Voordat de trein vertrekt hebben we nog tijd voor een bezoek aan het paleiscomplex van een voormalige koning. Zoals altijd is het verbazingwekkend om te zien hoe slecht ook hier door de eeuwen heen de rijkdom is verdeeld onder de mensen. Terwijl we de gouden decadentie staan te bewonderen schrikken we op als plotseling onze bus met gierende banden vertrekt van de oprijlaan. Onze gids stelt ons gerust. Wim wordt slechts afgevoerd naar de stad voor een sanitaire noodstop. Als hij even later opgelucht terugkeert rijden we richting het station, maar eerst

bewonderen we nog de liggende Boeddha van 55 meter lang en 7 meter hoog, die ons glimlachend aanstaart. Als we voor de zoveelste keer noodgedwongen schoenen en sokken uitdoen, beseffen we waarom iedereen hier op slippers loopt. Om half vier 's middags loopt de trein binnen op het station van Bago en kunnen we instappen, een belevenis op zich. Stokoud, overvol en een gedrang van jewelste. Gelukkig staan de ramen allemaal open en waait er frisse lucht dwars doorheen. Als de trein met alleen maar ongelukkige houten banken kreunend en schokkend op gang is gekomen, verschijnen de verkopers in het gangpad. Na de mais lijken de hard gekookte eieren het meest populair. De gepelde schaal wordt achteloos op de houten vloer gegooid. Toch mooi om het landschap ook eens vanuit de trein te zien. Eindeloze rijstvelden op vlakten zo plat als Nederland en veel water, want waar rijst is, is water. Je ziet mensen tussen de velden lopen met twee grote manden aan een juk op de schouder en je ziet mensen tot hun kin in het water staan vissen met een net. Afgelegen dorpjes schieten voorbij aan ons treinraampje. Allemaal rieten hutten van drie bij drie, waar hele families in wonen. De meesten hutten staan op palen, ongeveer een meter boven de grond ter voorkoming van wateroverlast in de regentijd. Nou ligt er bij ons wel eens wat

vuil langs de spoorlijn. Dat is hier dus ook het geval, alleen iets meer. Gescheiden afval? Nee, hier wordt alles uit hetzelfde raam gekiept. En wordt het bij ons nog wel eens wat opgeruimd, nou hier dus niet. Al jaren niet, zo te zien. Het is donker als we vermoeid na een lange dag weer terugkomen in ons onderkomen van gisteren, Alamanda Inn, in Yangon en nemen afscheid van onze gids Chock. Niet zomaar een gids, zoals blijkt. Trots laat hij ons foto's zien op zijn telefoon van zichzelf met ene Patrick, presentator van BNN TV, en met minister Melanie Schultz-van Hagen. Morgen gaan we met

het vliegtuig naar Kalaw en krijgen we een nieuwe gids.

Woensdag, 30 oktober. Dag 5.

Dit wordt een rustig dagje, want we worden pas tegen de middag opgehaald en naar het vliegveld gebracht. Om acht uur aan het ontbijt, uitschrijven, in het restaurant wat lezen en het reisverslag bijwerken. Het interessante van reizen is ook, dat je ervaart dat de omgangsvormen in elk land weer anders zijn. In Myanmar zijn omgangsvormen gebaseerd op vriendelijkheid en respect, wat zich uit in een wel heel bijzondere gewoonte. Zit je bijvoorbeeld in een restaurant, dan roep je de ober niet, nee, je maakt gewoon kuggeluidjes. Je leest het goed. Het was me al opgevallen toen onze chauffeur deze week de sliert jasmijn kocht bij een straatverkoper, die daar heel normaal op reageerde. Dat doet ook de serveerster van het restaurant als ik heel onbevagen zo hard het kan kuggeluidjes produceer. "One more coffee, sir?". Overmoedig geworden doe ik hetzelfde richting Ans. Die begint mij wel heel glazig aan te kijken. Zo ken ik Ans niet. "Ans, kun jij mij de koffie even aangeven?", vraag ik tenslotte maar. Om half twaalf rijdt het busje weer voor, compleet met een vrouwelijke gids die ons gaat helpen met inchecken. Terwijl we nog een kop koffie drinken vertelt zij ons van het leven in Myanmar zoals zij dat, als dochter van een vroeg overleden Indiase officier in het Engelse leger, destijds heeft ervaren. Opgegroeid als wees in een klooster heeft zij weinig geluk gekend en we

beseffen op zo'n moment des te meer hoe goed we het hebben in Nederland en dat Myanmar ook zijn donkere schaduwkanten kent. De mensen snakken naar meer democratie en zien de vrije verkiezingen in 2015 als de grote ommekeer, wat het natuurlijk niet onmiddellijk kan zijn. Onderweg naar het vliegveld maken we nog een stop bij een prachtige tempel, waar je dus in tegenstelling tot een massieve stupa, wel naar binnen kunt. Je raakt er aan gewend, schoenen en sokken uit, ook hier. Waar je nog niet aan went, is het ogenschijnlijk ontbreken van allerlei regels, zoals verkeersregels. Politie is hier dan ook nergens te bekennen, want als er geen regels zijn, vallen er ook geen regels te handhaven. Flitspalen? Die zie je hier alleen bij de fotograaf waarschijnlijk. Dan zijn we op het vliegveld waar we hartelijk worden uitgezwaaid door chauffeur en gids. De vlucht naar Kalawa duurt ruim een uur en verloopt soepel. Al bij de landing zie je de rijkdom van het land in dit gedeelte van Myanmar. Diepgroene akkers met een weelderige begroeiing liggen als een deken onder ons als de wolken uiteen wijken. Later, vanuit de auto gezien, zijn de verschillen met de streek rond het een paar honderd kilometer zuidelijker gelegen Yangon nog duidelijker. Het heuvelachtige landschap heeft een paradijselijke aanblik. Alles wat je hier in de grond stopt gaat groeien, dat is wel duidelijk. Geen rieten hutten hier, maar degelijke uit steen opgetrokken huizen, veelal nog uit het Engelse koloniale tijdperk, maar dan wel goed onderhouden. Kalaw is een plaats met 35.000 inwoners, waarvan er 10.000 direct of indirect werkzaam zijn in het snel groeiende toerisme. De plaats is het beginpunt

van veel meerdaagse trekkingen door de omliggende heuvels naar het Inle meer. Ons verblijf voor de komende twee nachten is ook zo'n typisch Engels landgoed met stijl. We bespreken met onze nieuwe gids, mister Oh, die overigens verdacht veel lijkt op Obama, dat we morgen om negen uur klaarstaan voor een trekking in de omgeving van Kalaw.

Donderdag 31 oktober. Dag 6

Om acht uur ontbijten we in het restaurant van ons verblijf, zodat we om negen uur kunnen vertrekken. Een lekker zonnetje vandaag dat op deze hoogte, Kalaw ligt op 1.300 meter, afgezwakt wordt door een zacht maar verfrissend

briesje. We hebben er zin in als we even later door onze chauffeur afgezet worden bij het begin van de trekking. Over een pad dalen we langzaam af in een donkergroene vallei. Links en rechts hangen de sinaasappels geelrijp aan de bomen. Bloemen staan overal kleurrijk in bloei. Onze gids stopt regelmatig om ons opmerkzaam te maken op allerlei planten zoals bijvoorbeeld een plant waar de lokale mensen shampoo uit persen of een plant, waarmee je bellen kunt blazen uit de gebroken steel. We worden uitgenodigd om binnen te komen in een schuurtje, dat tegen de berghelling geplakt staat, waar mensen de geplukte sinaasappelen in kratten aan het verpakken zijn. Een vrouw die we onderweg tegenkomen houdt de gids staande en bewondert openlijk mijn postuur, dat voor deze

streken nogal fors en bovengemiddeld is. "Hoeveel kinderen jij al?" "Hoeveel wil je er hebben?" Nee, dat laatste slik ik gelukkig net op tijd in. Liesbeth slaat het tafereel zwijgend en laatdunkend gade. Als het later op dag nog een keer gebeurt, ontlokt het haar het bekende "Maar jong..". Vanuit de vallei klimmen we weer met het pad omhoog en komen in een dorpje met zo'n duizend inwoners, waar we even rusten en groene thee drinken in een woning van een bejaard echtpaar. Waarschijnlijk familie van de gids, maar alla. De dames kopen wat lokale snuisterijen, voordat we verder trekken en het schooltje passeren, waar alle kinderen hier in het dorp naar toe blijken te gaan. Niemand hoeft hier honger te lijden, dat is wel duidelijk als je de overdadig begroeide hellingen bekijkt. Als we tenslotte bij een groep witte pagode's aankomen, midden in het verlaten landschap, staat onze chauffeur ons al op te wachten. Wij rijden naar het dorp voor de lunch bij de 7 sisters, waarvan we er maar één kunnen ontdekken en vervolgens naar de markt, waar de vis ons weer tegemoet stinkt. Toch maar even rondlopen. Aan een stok aan de bagagedrager van een fiets hangen een stuk of tien witte kippen op een rij ondersteboven vastgebonden met een touw aan de poten. Hangkippen dus. Die hebben wij niet. Wij hebben alleen hangjeugd. En uiteraard plofkippen en die hebben ze hier weer niet. Misschien hebben ze hier dan plofjeugd? Nee, boeddhisten doen daar niet aan. De markt voegt in ieder geval niet veel meer toe aan ons beeld van Myanmar. Eerst nog even

langs het station om te kijken hoe laat de trein naar het Inle meer morgen vertrekt, want dáár moeten wij in. Om tien voor elf dus. Op de terugweg naar ons verblijf rijden we langs mooie goed onderhouden gebouwen uit de koloniale tijd, waar de rijkdom van toen nog van af straalt en bezoeken we een grot die gevuld is met meer dan 800 boeddhabeelden tegen de wanden en in de nissen. Er blijken in de regio veel van deze grotten te bestaan. Ze worden beschouwd als een rustige plek om te mediteren, een soort schuilkelder. Buiten de grot staan een tiental metershoge goudkleurige stupa's. Tussen deze stupa's ontwaren we een verdwaalde toerist die blootsvoets met een filmcamera in de hand aan het ronddolen is. Ans herkent hem net op tijd en sleurt hem weg uit het verboden gebied. Als we om een uur of vier terug zijn in het Amara Mountain Resort frissen we ons even op en installeren ons nog een uur in de prachtige tuin om met een grote fles Myanmar bier nog wat na te genieten van deze mooie dag. Straks weer eten in het restaurant hier. Hetzelfde als gisteren, want dat was lekker.

Vrijdag, 1 november. Dag 7

Het bed op onze prachtige kamer is opgetuigd met een professionele stelling voor een muskietennet. Doorzichtig, maar volledig afgesloten, oftewel "muskietenproof". Lastig als je snel je bed uit wilt en wanhopig de uitgang zoekt. Handig als je wilt dat ze de uitgang niet vindt. We hebben tijd genoeg vanmorgen, want we vertrekken pas om tien uur naar het treinstation voor een reis van drie uur naar het Inle meer. Onze bagage gaat met de Toyotabus rechtstreeks, dus dat is handig. De gids gaat met ons met de trein mee. Tenminste, zo is alles gepland, maar de realiteit blijkt anders, want de trein heeft een halve dag vertraging. Dat kan hier zomaar en dus gaan we maar met de auto naar onze

bestemming. Eerst terug richting het vliegveld en dan verder door naar het meer, waar we rond de middag aankomen. Het meer ligt in een groot tolgebied waar je voor tien dollar naar binnen mag en binnen dit gebied ligt aan de noordzijde van het meer ook het stadje Nyaungshwe waarin ons resort View point Lodge te vinden is. Ons bezoek aan het stadje beginnen we in het eerste presidentiële paleis van Myanmar na de onafhankelijkheid in 1948. Bij het begin van de tweede Wereldoorlog was er een eind gekomen aan de lange koloniale bezetting door de Engelsen en namen de Japanners het over totdat die op hun beurt moesten capituleren na de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki door

Amerika. Eindelijk vrij, maar het was een periode van onvoorstelbare armoede. De honger in de steden was zo schrijnend dat de doden niet werden begraven, maar opgegeten. Als je dan rondloopt door het paleis van die tijd en je ziet de gouden troon, zo pompeus en potsierlijk dat je die heden ten dage zelfs op marktplaats.nl niet eens zou kunnen slijten, begrijp je dat het volk in opstand zou komen. Dat gebeurde dan ook en in 1962 greep het leger uiteindelijk genadeloos in, toen onophoudelijke stammenoorlogen het land dreigden te verdelen. Helaas hebben ze de macht tot vandaag de dag nog maar heel mondjesmaat teruggegeven aan het volk. Midden in de stad ligt een meer dan honderd jaar oud houten klooster. Je kunt er vrij, dat wil natuurlijk zeggen op blote voeten, rondlopen. Er wonen een stuk of vijftien hele jonge monniken, schoolkinderen eigenlijk nog. Zij hebben blijkbaar een roeping, krijgen daar les, maar mogen direct ook weer uitreden als ze daar zin in hebben. Hun ouders wonen gewoon in het stadje en de monniken kunnen die bezoeken als ze daar zin in hebben. Daar moeten we even over nadenken. Rare jongens, die boeddhisten. Net buiten het stadje ligt een van de twee wijngaarden van Myanmar. Een Fransman leidt daar als bedrijfsleider een supermoderne wijnboerderij die eigendom is van lokale ondernemers. Franse druiven zoals chardonnay, pinot en muscat worden daar geteeld tegen de glooiende oevers van het Inle meer en gegist en gebotteld in nieuwe installaties van Italiaanse makelij. Opvallend. Ook opvallend is de kolossale

verzamelplaats van hier in de omgeving geteelde tomaten. Die worden hier verzameld, gesorteerd en verpakt voor binnenlandse consumptie. Geëxporteerd wordt vooral rijst, olie en gas, maar ook jade en robijn. De winning van jade vindt vooral in het noorden plaats. Hele heuvels worden daar afgegraven voor de winning van jade en het komt blijkbaar voor dat een rots drie ton jade bevat. We geloven de gids. Het geld dat hiervoor wordt ontvangen is hard nodig om producten zoals scooters en auto's te kunnen kopen in het buitenland, want industrie kent Myanmar zelf nauwelijks. Nog één tempel dan vandaag. Vier ingangen met in elke ingang een metershoge Boeddha met matjes ervoor waar gelovigen devoot op knielen en buigen. De oostelijke ingang is altijd de belangrijkste omdat hier de zoninval het mooiste is. Ik doe vandaag nog maar één keer mijn schoenen uit heb ik mij stellig voorgenomen. Als ik naar bed ga. Onze Lodge ligt schitterend in het

water. Over vlonders lopen wij naar ons huisje op palen. Terwijl de talloze eenden, waarschijnlijk pekingeenden, een gratis concert verzorgen, hebben we vanaf ons balkon een prachtig uitzicht op de rijstvelden, die aan de horizon begrensd worden door eindeloos groene heuvels. Wat een rijke natuur staat dit land ter beschikking. Misschien is overdaad wel de bodem van gemakzucht. Mensen maken zich hier niet druk en overwerken zich zeker niet, want er is hier op het platteland in ieder geval genoeg te eten. Dus waarom zouden ze? Ja, weer iets om over na te denken. Daar hebben we de rest van de dag de tijd voor. Morgen gaan we het meer op.

Zaterdag, 2 november. Dag 8

Om half negen zit onze nieuwe gids, mevrouw E Ee, ons op te wachten in de lobby van de Lodge. Na een korte kennismaking lopen we naar de aanlegsteiger, die we tijdens het ontbijt vanuit de Lodge al op ons gemak hebben kunnen bekijken. De tientallen boten varen af en aan met vracht, veelal tomaten, en met toeristen. De boten zijn allemaal hetzelfde qua afmetingen en met ruim tien meter lengte en minder dan een meter breed, rank gebouwd. Ze worden aangedreven door een kleine schroef achter het roer, en de schroef zakt met het roer en al in het water. De roerganger staat tussen het roer en de motor, die in een vorig leven meestal al dienst heeft gedaan als motor in een vrachtwagen. Aan vermogen geen gebrek dus en dat merk je als de schipper

gas geeft, waarop de boot onmiddellijk reageert door zijn neus in de lucht te steken en een enorme herrie te produceren. We zitten keurig in het gareel, achter elkaar op een lage stoel op de bodem van de boot. Het is nog lekker fris het eerste uur, als we op weg zijn naar het eerste dorpje van onze bestemming op het Inle meer. Het Inle meer is ruim 20 km lang en plaatselijk bijna acht kilometer breed. Op de oevers van het meer liggen 37 dorpen met gemiddeld 3.000 inwoners. De diepte van het meer varieert per seizoen van zes meter in de regentijd tot maximaal twee meter in het droge seizoen. Het eigenaardige is dat veel dorpen niet op de oevers van het meer zijn gebouwd, maar op palen langs de oevers in het meer. In het droge

seizoen staan deze huizen dus meters hoog boven het water en in het regenseizoen reikt het water nagenoeg tot de vloer. Deze mensen leven van de visserij maar veelal van de tuinbouw. Hoe is dat mogelijk in een meer? In het Inle meer hebben zich aan de oevers grote oppervlakten waterplanten ontwikkeld die door de ondiepte van het water steeds dikker werden tot zelfs een meter toe, vaak geholpen door mensenhanden die drek van de bodem op de waterplanten stapelden. Deze waterplanten, die bij een dikte van een meter gewoon belopen kunnen worden zonder te zinken, werden vervolgens in patronen verwerkt. Rijen van honderd meter lang en een meter breed waartussen vaargeulen van dik een meter breed. Op de waterplanten wordt een gewas geplant zoals tomaten, bloemkool of kalebassen en je hebt een drijvende tuin, die meestijgt en daalt met de waterspiegel. Slim toch? Het Inle meer heeft nog een bezienswaardigheid. De vissers, die hier in het ondiepe water hun netten uitgooien op de bodem werken vaak in hun eentje vanaf hun kleine boot en hebben daar beide handen voor nodig, maar moeten daarbij ook nog roeien.

Daar hebben ze een unieke techniek voor ontwikkeld. Ze roeien met losse handen door één roeispaan via de voorkant van hun lichaam onder hun oksel te steken, dan achter langs te gaan door hun knieholte om tenslotte met hun hak de roeispaan op een speciale manier door het water te duwen. Het ziet er heel gehandicapt uit maar blijkt uiterst effectief. Dat zijn dingen die we dus al vaststellen voordat we het eerste dorpje bereiken, dat overigens óp de oevers ligt en niet in het meer. We lopen er op ons gemak rond met de gids en de schipper en belanden bij allerlei activiteiten die opmerkelijk genoeg allemaal te maken hebben met voeding. Een familie die van sojabonen uiteindelijk sojasnacks maakt, een familie die zonnepitten verwerkt, een familie die pindanoten sorteert en roostert, een bakkersfamilie enzovoort. Al lopende door het dorp krijgen we spontaan thee en een lokaal gefabriceerde sigaar aangeboden, kortom gastvrijheid is hier een groot goed. Als we verder varen met een snelheid van toch

zeker twintig kilometer per uur, komt ook de zon tevoorschijn en de temperatuur loopt op naar dertig graden. Lekker. We stoppen bij een plek waar papieren paraplu's met typisch Aziatische bloemversieringen worden gemaakt. De boot wordt daartoe aangelegd aan een provisorische steiger, waarna wij het wankelende vaartuig als echte landrotten kunnen verlaten. Niemand ziet het gebeuren, dus een waardeoordeel is hier niet op zijn plaats, maar als we na het uitstappen omkijken ligt Ans weer ruggelings in de hevig schommelende boot die nog net niet kapseist. Met vereende krachten wordt zij veilig op de wal gehesen. We ontmoeten in dit dorp ook vrouwen van de langnekstam. Die bestaat dus echt. Vrouwen krijgen hier van jongsaf aan goudkleurige ringen om hun nek, zo strak, dat die geleidelijk wordt uitgerekt tot een onnatuurlijke lengte. Ik heb daar niks mee,

vrouwen die met een lange nek staan te kijken of je nog niet naar huis komt bijvoorbeeld. Nee, ik heb ze gefilmd, zal het thuis nog wel eens op mijn gemak bekijken en loop met mijn camera in de hand terug naar de boot. Dan slaat het noodlot toe. Het riempje van de camera breekt en die stuitert voor me uit op de vlonder naar de boot. En inderdaad, hij stuitert ook v an de vlonder naar de boot. Plons, blub, blub. Luchtbelletjes in het bruine water verraden een paar seconden de waarschijnlijke verblijfplaats van mijn dierbare Panasonic. Ik hoor vrouwen met een lange nek opgewonden kreten slaken en zie een schipper onverschrokken het water induiken. Drie keer komt hij naar adem happend boven met de verkeerde attributen in zijn handen geklemd, maar de vierde keer oogst hij applaus. Hij duikt de camera op. Uit alle openingen druipt het vieze bruine water, maar toch. Misschien zijn de gemaakte opnamen nog te redden. Niet meer over nadenken. Het zij zo. Voordat we de terugreis weer aanvaarden over het meer, dat prachtig licht te schitteren in de zon, leggen we nog aan bij een zilversmederij en een sigarenmakerij, allemaal kleinschalig, maar stappen we ook nog even over op een kleiner bootje om al peddelend tussen de drijvende tuinen het oogsten van de tomaten te bewonderen. Het is bijna donker als we bij de Lodge aankomen. Een belevenis vandaag, zo mag je het wel stellen.

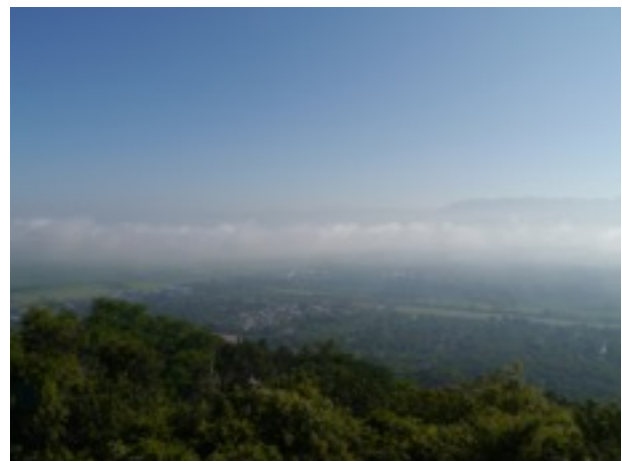
Zondag, 3 november. Dag 9

Vandaag laten we het Inle meer weer achter ons en vertrekken per vliegtuig naar Mandalay, de religieuze en culturele hoofdstad van Myanmar en ook de oude koningsstad met ruim een miljoen inwoners. De vlucht is pas in de middag, dus we hebben de hele morgen ter vrije besteding. We besluiten een rustige wandeling te maken in het plaatsje

waar we zitten, Nyaungshwe. Als we vergeten mochten zijn, dat we in Azië zitten, dan worden we nu weer met de neus op de feiten gedrukt. Herrie, chaos, stank en een onvoorstelbare herrie. Trottoirs bestaan hier uiteraard niet en het is constant opletten om niet geschept te worden door een scooter. Een open riool, bijna verstopt door plastic afval, loopt langs de hoofdweg naar de rivier die dwars door de plaats loopt. En op die rivier vervoeren honderden boten met hun zware vrachtwagenmotoren zonder uitlaat hun vrachten. De herrie is zo oorverdovend, dat een normaal gesprek onmogelijk is. Vrouwen staan zich gekleed in lange jurken te wassen in het bruine water van de rivier. Hoe kunnen mensen deze schitterende natuur zo verloochenen? En wat maken wij ons in Europa druk over milieu? Ook deze gewaarwordingen maken een vakantie in dit deel van de wereld heel verhelderend. Om half drie rijdt de Toyotabus weer voor om ons met een ritje van een uur naar het vliegveld in Heho te brengen. E Ee begeleidt ons daarbij weer als vrolijke en klantvriendelijke gids. " I'm a chatterbox", giebelt ze. Bij het hartelijke afscheid zie ik Liesbeth denken "O Oo" en Wim "A ah". Maar Wim moet niet denken, die moet filmen. Film voor twee, want mijn camera blijkt definitief naar de Filistijnen. Gelukkig zijn de beelden op het geheugenkaartje wel in tact gebleven. De vlucht vertrekt om vijf uur, exact op tijd. De propellers draaien op volle toeren en als de remmen los gaan worden we stijf in de kussens gedrukt. Tot halverwege de startbaan, want dan gaat de piloot weer vol in de remmen en taxiet hij het vliegtuig vervolgens terug naar het luchthavengebouwtje. Eén van de vier achterwielen blijkt volledig te blokkeren en dat is voor de piloot reden om de start af te breken. Op één been kun je niet staan, maar op drie wielen kun je wel vliegen zou ik zeggen, maar ja, ik ben de piloot niet gelukkig. Als er na anderhalf uur wachten nog geen zicht is op reparatie, kunnen we gelukkig instappen in een vliegtuig van een andere maatschappij dat niet vol zit en ook naar Mandalay vliegt. Ans verheugt zich er al op dat oude tijden gaan herleven in de wetenschap dat alle koffers zijn achtergebleven in het kapotte vliegtuig, maar dat valt tegen. Nee, niks geen oude tijden van zonder pyjama slapen, alle koffers rollen vrolijk van de bagageband, ook hier gemaakt door Van der Lande Industries uit Veghel, Nederland. Onze gids en chauffeur staan helaas al een paar uur tevergeefs te wachten maar maken daar geen enkel punt van. Een uurtje rijden en we zijn bij ons hotel voor de komende drie nachten. Het is inmiddels donker, dus we krijgen onderweg weinig mee van de omgeving. De stad echter maakt op ons een eerste indruk van een veel modernere stad dan Yangon, hoewel die stad vijf keer zo groot is. We zullen het morgen allemaal zien. De wekker wordt gezet op kwart over zes. Morgen ontbijt om zeven uur. Het is tenslotte vakantie.

Maandag, 4 november. Dag 10

Opstaan is geen probleem. Je slaapt hier overal goed in heel comfortabele bedden. We zijn er weer klaar voor en rijden dwars door de ontwakende maandagmorgenstad die we voor het eerst bij daglicht zien. Lange rechte wegen die Mandalay feitelijk in vierkanten verdelen. Schone straten met moderne winkels en vooral een chaotisch verkeer, ogenschijnlijk zonder regels, dat beheerst wordt door duizenden scooters. Je ziet in de overvolle straten ongeveer tien keer zoveel scooters als auto's, schat ik. Rust en overzicht behouden is hier het belangrijkste om te

overleven. Ons eerste reisdoel van vandaag is de tempel op de top van de berg bij Mandalay. Onze bus heeft moeite met de steile beklimming van een paar kilometer maar het mooie uitzicht over de stad is de moeite waard. Je kunt deze beklimming overigens ook te voet doen via 1.730 traptreden op een speciaal pelgrimspad. Maar dat komt ons vandaag niet zo goed uit. En jawel hoor, die schoenen moeten weer uit. Mijn allereerste zwaarbevochten diploma, veters strikken, bij zuster Spicia op de kleuterschool, werpt hier nu echt zijn vruchten af. De gids is ook weer okselfris en gaat verbaal helemaal los met zijn verhalen over Boeddha. Jammer van zijn Turken Engels. Hij wijst op een wit gebouw beneden ons en legt uit dat daar de universiteit van het leven ligt, de gevangenis dus. Hij komt zelf niet meer bij. Wim lacht niet mee vandaag, want die komt tot de ontdekking, dat Ans vergeten is hem opdracht te geven de accu's op te laden van zijn filmcamera. Ook de Kuthodaw pagode komt dus niet op de film. Hier staan rond de grote pagode 729 spierwitte kleinere pagodes opgesteld, die ieder een marmeren tablet bevatten waarop de

geschriften van Bhoedda zijn uitgehouwen. Zoiets als Mozes met zijn stenen tafelen dus, maar die schijnt ze kapot gegooid te hebben toen hij een keer dorst had en niets te drinken. Bij weer een andere pagode vormt een gouden beeld van Boeddha het middelpunt. Je kunt hier papiertjes kopen waarop ongeveer een vierkante centimeter bladgoud geplakt zit. Dit bladgoud wordt dan ergens willekeurig op het beeld geplakt, dat daardoor in de loop van tientallen jaren natuurlijk aanzwelt tot een soort Michelin pop. Kruiwagens goud zijn op die manier al naar het beeld getransporteerd. In de stad zelf staat een bladgoud fabriek en daar zien we hoe die papiertjes gemaakt

worden. Een puntje puur goud wordt hier met een zware voorhamer net zolang geplet tot het bladgoud is. Een zwaar maar uiterst eenvoudig proces dus. Monnikenwerk eigenlijk, maar die laten zich ook hier niet zien als er gewerkt moet worden. Indrukwekkend is het bezoek aan het koninklijk paleis, dat overigens al lang niet meer als zodanig in gebruik is. Myanmar heeft n.l. allang geen koning meer. In de tweede Wereldoorlog was het paleis in gebruik als kamp van de Japanners en werd daardoor flink bestookt door de Engelsen wat zijn sporen toch duidelijk heeft achtergelaten. Interessant zijn de verhalen over de macht van de koning destijds, de merkwaardige gebruiken aan het hof en de harem waarover de koning naar willekeur beschikte. Tja, zo heeft ieder vak zijn mooie en minder mooie kanten. We zijn zo rond de middag mooi moe van alle uitstapjes en gaan eens lekker

rustig lunchen. Na de middag gaan we met de boot naar het nooit afgebouwde tempelcomplex in Mingun. We varen daartoe zo'n elf kilometer stroomopwaarts de ayeyarwadirivier op om een uur later aan de overkant aan te leggen. Koning Bodawpaya wilde hier het grootste complex ooit bouwen, waaronder een pagode van 70 bij 70 en een hoogte van 150 meter. Toen die een hoogte had bereikt van 50 meter stierf de koning in 1819 en stopte de bouw nadat er 250 miljoen stenen waren gebruikt aan het massieve blok, oftewel de buitenstenen van meer dan 10.000 huizen, net zoveel huizen als er in heel Boxmeer staan. En dan rekenen we de twee kolossale gemetselde leeuwen bij de ingang niet eens mee. Weer zo'n machthebber, die volledig van het paadje is geraakt, die koning Bodawpaya. Maar we realiseren ons wel dat we hier iets unieks aanschouwen. Het terrein eromheen van tientallen hectaren is inmiddels bebouwd met allerlei hutten waarin mensen wonen. In een gebouwtje vlakbij hangt ook nog de grootste koperen bel ter wereld met een omtrek van vijf meter, een hoogte van vier meter en een gewicht van honderd en een ton. Op de boot terug, waarop we met zijn vieren de enige gasten zijn, genieten we van een mooie zonsondergang.

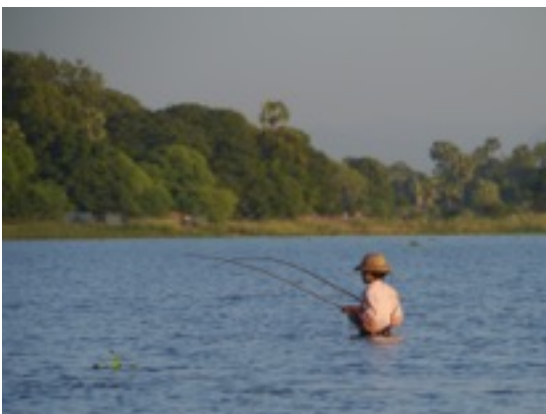
Dinsdag, 5 november. Dag 11

Ook vandaag besteden we nog een hele dag aan Mandalay. Kort na de start van de rondrit bezoeken we geroutineerd blootsvoets een pagode voordat we de bibliotheek bezoeken van de monniken. Deze stad kent maar liefst 1.600 kloosters waarin 70.000

monniken verblijven. We mogen er met de gids vrij rondlopen in de bibliotheek, nadat een monnik de deur van slot heeft gedaan. Duizenden boeken staan gesorteerd achter glas in antieke boekenkasten. De geur in de ruimte is die van hele sterke teakolie. We snappen natuurlijk niets van al die teksten, maar de sfeer maakt wel indruk op ons. Dan steken we net als gisteren weer de ayeyarwadirivier over, maar nu alleen recht naar de overkant. Daar ligt de oude koningsstad Inwa, of wat daar van over is.

We gaan op zoek met paard en wagen. Een kleine hit trekt een tweewielige kar waar maximaal twee passagiers in kunnen. In polonaise komen we samen met nog wat toeristen aan in een eeuwenoud houten klooster, waarvan je ook nog de houten funderingen van teakhouten pilaren kunt zien die als heipalen fungeren. Deze pilaren zijn kaarsrecht, hebben een doorsnede van een halve meter en steken soms twintig meter de lucht in om ook het dak nog te ondersteunen. Ooit een degelijk bouwwerk natuurlijk maar nu net zoals zoveel andere oude gebouwen buiten gebruik. Je kunt eigenlijk niet meer spreken van een koningsstad. Hier en daar in de

rijstvelden een verdwaalde ruïne, meer is er niet meer van over. We stoppen bij een verzakte scheve toren, de Birmaanse versie van de toren van Pisa dus. We bezoeken het vroegere paleis van een prins, die het op een gegeven moment helemaal gehad heeft met zijn echtgenote, die regelmatig "rouleerde" zoals onze gids het lichtelijk beschaamd uitlegde. Het bijzondere is hier dat de prinses door de prins persoonlijk werd ondergedompeld in de rivier. Praten was blijkbaar niet zijn sterkste kant. Tijd om het paleis goed te bekijken krijgen we echter niet, want Liesbeth heeft, zoals de gids het uitdrukt "troubles with emergènsie", oftewel ze moet kennelijk plassen. Hij legt regelmatig de nadruk verkeerd op Engelse woorden, zodat vaak niet duidelijk is wat hij zegt. Een stopwoord van hem is "Fortúnatly", gelukkig, maar hij spreekt het uit als "Fortunéétlie" wat op een gegeven moment de slappe lach oplevert. We stappen na veel gehots en geknots op onverharde wegen vol kuilen uit de paardenkar op een idyllische plek onder de avocadobomen met uitzicht op de rivier. Aan tafels die zijn opgedekt met witte lakens gebruiken we een voortreffelijke lunch alvorens de oversteek weer te maken. Terug in Mandalay bezoeken we een weverij waar vooral vrouwen achter de oud uitziende weefgetouwen zitten en kleurrijke kleding weven of kantklossen. Het is zwaar werk en we vragen ons af dat werk niet net zo goed door machines zou kunnen gebeuren. We hebben onze dagelijkse portie boeddhisme nog helemaal op en gaan op zoek naar het grootste monnikenklooster in Myanmar met 2.000 monniken. Dit is geen klooster, maar een compleet dorp met alles erop en eraan. Hier worden monniken hoofdzakelijk opgeleid door oudere monniken, d.w.z. vooral opgeleid in de leer van Boeddha. Er wordt gemediteerd, gebedeld voor eten en geld, maar iets terug doen voor de gemeenschap lijkt er niet bij. Geen bijdrage aan onderwijs of aan zorg zoals wij dat vroeger kenden van nonnen en fraters, niets eigenlijk. Je kunt er als toerist gewoon vrij rondlopen en alle activiteiten in het dorp bekijken. Als afsluiting van deze dag lopen we naar de 1.2 km lange voetbrug over het Taungthaman meer. Het unieke is dat deze brug helemaal van het inlandse teakhout is gemaakt. Ongeveer duizend staanders zorgen ervoor, dat je zowel in de regentijd als in de zomer droog naar de overkant kunt. Nu ligt het water zo'n zes meter onder ons

als we toch wat onwennig over de niet al te stabiele brug stappen, zoveel mogelijk het midden aanhoudend. Voor de terugtocht huren we een roeiboot compleet met roeier, zodat we geen discussie krijgen wie de boot straks weer terug moet brengen naar de andere kant van het meer. De eerste boot vergaat als een Titanic binnen twintig meter van de wal. In dit geval gelukkig niet met man en muis. De roeier pakt de binnenbocht te kort en de bodem rijt open op een betonnen pilaar. De tweede loopt geen averij op en we genieten van de weidsheid van het meer waar vrouwen tot hun schouders in het water staan om hun etensmaal bij elkaar te vissen, soms met twee houten stokken en een touwtje als hengel. Ik stoot Liesbeth aan, maar die begrijpt mij niet, denk ik, want ze glimlacht heel verliefd terug. In de ondergaande zon ligt groots de lange teakhouten brug waarop mensen zich als vage schimmen voort bewegen. Je waant je hier in Oosterse sferen, waarin tijd een andere dimensie krijgt. In die sfeer gaan we weer terug naar ons hotel.

Woensdag, 6 november. Dag 12

Het lijkt vandaag een rustige dag te worden. Alhoewel, toch weer vijf uur in de auto om in Monywa te komen en er de omgeving te verkennen. Het zal niemand verbazen dat we vandaag weer een opwarmertje hebben in de vorm van een pagode. We komen er voor de auto uit, we maken een foto, maar die schoenen blijven aan. Er zijn grenzen op de nuchtere maag. De reis naar Monywa is verder niet opwindend. Door de hoge begroeiing langs de weg kun je het landschap moeilijk zien en al snel worden de

oogleden zwaar. Het verhaal van de gids over een zeldzame witte olifant die doodging en die de koning op liet zetten, zodat hij er toch mee door de stad kon blijven rijden, kan ons niet boeien. Het wordt pas interessant als we in de buurt van Monywa op een heuvel de gigantische staande Boeddha ontwaren van honderd meter hoog. Goudkleurig staat hij te schitteren in de felle zon. Hij blijkt pas in 1996 gebouwd en is de hoogste ter wereld. Hij staat op een vierkant bordes van twee verdiepingen dat toegankelijk is voor het publiek. Ook voor ons dus. Binnen staan de gebruikelijke beelden in alle hoeken en gaten, maar wat vooral apart is zijn de metershoge tekeningen die allemaal verwijzen naar het leven in de hel. Ook het boeddhisme is dus als ieder ander geloof gebaseerd op het inboezemen van angst. Nadat we in Monywa zelf nog een tempel bezoeken die uitpuilt van de boeddha's, gaan we eerst inchecken in het hotel voor één nacht. Daarna rijden we in ongeveer een uur naar een gigantisch grottencomplex ten westen van Monywa, dat toch nog honderdduizend inwoners blijkt te hebben en een levendige haven kent aan de drukke rivier. De wegen zijn berijdbaar, maar daar is dan ook alles mee gezegd. Ze zijn niet van de overheid maar verkocht aan particuliere ondernemingen die ze ook onderhouden en in ruil daarvoor tol vragen aan de gebruiker. Hoe dat onderhoud in de praktijk gebeurt zien we onderweg. Tientallen vrouwen sjouwen met een rieten mand op het hoofd gemalen rotsstenen naar een stuk weg dat vernieuwd wordt. Die stenen worden platgereden door een wals waarin drie mannen zitten. Toch heeft de wals maar één stuur. In deze streek wordt behalve platina vooral veel koper gewonnen, een heel lucratieve grondstof

tegenwoordig. Goed voor Myanmar dus, denk je dan, maar wat blijkt. De concessies voor de kopermijnen zijn verkocht aan Chinezen, die deze mijnen allemaal exploiteren en het koper naar China brengen. Daaruit blijkt maar weer eens, dat Myanmar een land is van boeren en niet van industriëlen. De grotten blijken indrukwekkend. Overal zijn in de zandsteen manshoge nissen uitgehakt en in die nissen weer de overbekende boeddha's, terwijl de wanden helemaal beschilderd zijn met afbeeldingen en teksten. En wat ook uniek is, het stikt hier van de apen. Als we terug rijden naar het hotel is het ongeveer einde werktijd voor de meeste mensen en dat levert een mooi verkeersbeeld op. Eindeloze rijen scooters komen ons tegemoet uit de stad, vaak met een duopassagier. Op allerlei plekken verlaten ze de verharde weg en rijden een of ander zandpad in naar hun woonbestemming in de middle of nowhere. Een mooi tafereel. Wij zijn er stiekem toch moe van, hoe raar het ook klinkt.

Donderdag, 7 november. Dag 13

We laten Monywa weer achter ons en trekken verder richting Bagan, gelegen in een bocht in de ayeyarwadirivier in de vlakte van Bagan. Het is het grootste boeddhistische ruïnegebied ter wereld, bezaaid met pagodes. Het gebied wordt de droogtegordel van Myanmar genoemd en het schrale gebied wordt gekenmerkt door soms wel twintig meter hoge palmbomen. Het zijn typische bomen met hun kaarsrechte kale stammen en het palmblad als gebladerte in de hoge kruin. Lokale mensen klimmen via een kunstmatig laddertje dat ze aan de stam bevestigen tot in de kruin van de boom om de vruchten te oogsten waarvan ze sap maken. Die constructie zien we onderweg naar Bagan ook al. We zien ook hoe boeren met spannen witte ossen ondiepe voren in het land trekken en zien hoe hun vrouwen achter hun hakken de graankorrels zorgvuldig in de voor strooien. Dat

ziet er wel volgzaam uit. Maar het is natuurlijk wel heel primitieve landbouw. Als onze dames weer eens last hebben van emergènsie en onze gids daarover raadplegen, houden we bij een hutje langs de weg een sanitaire stop en bestellen vijf cola voor drie euro. Het is hier allemaal best betaalbaar. Ook het eten kost hier minder als de helft dan bij ons. Even verderop staat in een dorpje een hele verzameling pagodes, die honderden jaren oud moeten zijn. Ja, zo zien ze er ook uit. We lopen ongedwongen rond door het nog heel authentieke dorpje, waar hooguit tweehonderd mensen wonen in rieten hutten. Iedereen is buitengewoon vriendelijk, lacht je toe en zegt gedag. We lopen binnen bij de plaatselijke smid en bij een familie die handmatig geurstokjes zit te maken. Een pasta van een bepaalde bloem wordt om een dun bamboestokje gedraaid en klaar. Je ruikt de bloem. De dames zijn verkocht en dus de geurstokjes ook. We zijn ruim op tijd in het plaatsje waar we op de boot zullen stappen naar Bagan en op het plein zitten in een grote kiosk tientallen vrouwen blokjes hout te verkopen, thanaka hout bij nadere beschouwing. Als je dit hout fijnschuurt op een schuurplaat en hier water aan toevoegt, krijg je dus de pasta die alle vrouwen hier op hun gezicht

smeren, waardoor hun huid niet alleen zacht blijft, maar ook bescherming biedt tegen de zon. Liesbeth krijgt een gratis schoonheidsbehandeling en dat zie je. Ik durf het bijna niet meer op te schrijven, maar we lopen voordat de boot vertrekt nog even spontaan een tempel binnen, waar weer een speciale Boeddha staat, ditmaal met een omlijsting van houtsnijwerk. Bijzonder in dit dorp is dat vrouwen eigengemaakte producten zoals kleden willen ruilen tegen lipstick, shampo en

parfum, een schaars goed hier blijkbaar. De boottocht van twee uur is weer heel bijzonder. De hele boot voor ons vieren en de nieuwe gids. We hebben afscheid genomen van onze vorige gids en chauffeur. Hij was onverstaanbaar soms, maar wel komisch met zijn Mr. Bean uitstraling en zijn immer vrolijke humeur. Naarmate we Bagan naderen zien we de activiteiten langs het water toenemen. Mensen die bamboestokken naar het strand slepen en daar opslaan om die later te verschepen. Mensen die met een schop rivierzand in een grote boot aan het scheppen zijn om dat naar elders over te brengen. Op de oever komen steeds meer dorpjes in beeld en steeds meer mensen die zichzelf of hun wasgoed aan het wassen zijn in het bruine water van de rivier. Het weer is prima met zo'n dertig graden en de zon is lekker. In Nederland schijnt de herfst in alle hevigheid losgebarsten te zijn. Dat zijn we in ieder geval mooi misgelopen. Als de boot aanlegt, staat het nieuwe busje met chauffeur alweer te wachten om ons naar het volgende hotel te brengen. Binnen tien minuten arriveren we op onze nieuwe locatie, schitterend gelegen buiten alle drukte en toch aan de rand van de oude stad. Het resort Tharabar Gate, een exotisch oord aan de oude stadsmuren van Bagan. Om vier uur kunnen we ons neer laten zakken op de

ligstoelen aan het mooie zwembad. Jammer dat WiFi in Myanmar zo moeizaam verloopt. Whatsappen gaat gelukkig redelijk, dus daar doen we het dan maar mee.

Vrijdag, 8
november. Dag 14

De laatste dag dat er een gids voor ons beschikbaar is. We gaan dus proberen zoveel mogelijk informatie op te zuigen over de bezienswaardigheden in Bagan, zoals gezegd het grootste boeddhistische ruïnegebied ter wereld. Op een gebied van 42 vierkante kilometer staan hier maar liefst 5.000 pagodes en tempels. Het schijnt, maar dat is nooit officieel vastgesteld, dat dit gebied rond 1200 een bestuurlijk centrum van het land is geweest waar koningen, ministers en andere hoogwaardigheidsbekleders hebben gewoond. In totaal zou dit gebied bevolkt zijn geweest door zo'n 20.000 mensen. Zij woonden in houten paleizen en houten huizen, die allemaal allang verdwenen zijn in de tijd, maar de boeddhistische bouwwerken werden opgetrokken uit steen en die staan er dus nog allemaal.

En bijna allemaal in een opmerkelijk goede staat. Die goede staat van bijvoorbeeld het pleisterwerk aan de 800 jaar oude muren is misschien wel te verklaren uit de samenstelling ervan: een mengsel van vruchten en planten, palmsuiker en een kleefstof van gekookte buffelhuid. De dichtheid van zoveel religieuze bouwwerken op zo'n relatief kleine oppervlakte is natuurlijk verbazingwekkend en komt heel onwerkelijk over. Op geen enkele plek hier zie je tegelijkertijd minder dan tien van deze bouwwerken, als je om je heen kijkt. Je ziet ze in alle maten en vormen. In termen van het christelijk geloof zou je qua grootte kunnen spreken van kapelletjes tot kathedralen. Vaak zijn ze gebouwd in opdracht van koningen, meestal als uiting van macht, soms als eerbetoon, soms als dank en soms als een bede om vergiffenis, zoals bij een gigantisch grote tempel, gebouwd door een koning die kennelijk behoefte had aan vergiffenis, nadat hij zijn vader en zijn broer had vermoord en als toegift ook maar al hun vrouwen. De gebouwen staan allemaal in een verder geheel verlaten landschap van akkers en groen, met elkaar verbonden door uitsluitend zandwegen. Het hele gebied heeft een magische, ja eigenlijk mystieke uitstraling. In de morgenuren rijden we met de bus en de gids van pagode naar pagode en

van tempel naar tempel. We beginnen met de She-hsan-daw-pagode, 900 jaar geleden het centrum van de inmiddels verdwenen oude stad Bagan, en het architectonisch voorbeeld voor veel later gebouwde pagodes. De onderste helft heeft de vorm van een vierkante pyramide met vijf terrassen op verschillende niveaus waarop je helemaal rond de pagode kunt lopen en een prachtig uitzicht hebt op de omgeving. De bovenste helft bestaat uit een z.g. stoepa, een enorme massieve kegel die op zo'n zestig meter hoogte de hemel in piekt. Aan de basis schat ik de afmeting op minstens vijftig bij vijftig meter. De terrassen zijn bereikbaar met vijf hoge stenen trappen, zo steil dat je het gevoel hebt achterover te vallen als je ze beklimt. Ik snap werkelijk niet waarom ze die niet platter hebben gemaakt. De hele pagode is massief, dus binnen hebben ze toch plaats genoeg, denk ik dan maar. Uit principe besluit ik na de eerste steile trap en na een blik naar.

(Voor de grootte van het beeld: zie de linker Boeddha met Liesbeth ervoor)

beneden, om te draaien en met de ogen stijf dicht, hangend aan de ijzeren trapleuning, voetje voor voetje weer af te dalen naar de vaste grond. Liesbeth heeft geen principes en maakt boven op de top, na eerst als geboren Limburgse de Brabantse vlag te hebben geplant, foto's van de omgeving. Al verder rijdend blijven we ons verwonderen over de schoonheid van het landschap. We bezoeken misschien nog wel tien verschillende bouwwerken en luisteren vol aandacht naar de bijbehorende legendes die de gids ons vertelt over geloof en bijgeloof, over goede koningen en over machtswellustelingen. Het verveelt geen moment. De mooiste tempel is ongetwijfeld de Ananda tempel, vlakbij de oude stadsmuren. Traditioneel heeft ook deze tempel vier ingangen: noord, zuid, oost en west, van binnen met een lange gang rond het hele gebouw met elkaar verbonden. Bij elke ingang loop je tegen een tien meter hoog Boeddha beeld op. Massief teak hout, glad gemaakt met pleisterwerk en verguld met een laag bladgoud. En het verbazingwekkende is dat de mond lacht op tien meter afstand en lijkt te betrekken naarmate je korter bij komt. Heel kunstzinnig. Of eigenlijk ook weer niet. Bij sommige vrouwen zie je dit in het dagelijkse leven soms ook wel. Rond de middag wordt het heet en bezoeken we een nijverheid die met name de hier bekende bamboedooosjes maakt. Van hele fijne reepjes bamboe wordt een vorm gevlochten, vaak die van een rond juwelendoosje, die met een bepaalde diepzwarte lak van planten extracten tot 13 keer toe wordt behandeld om zo een strak glanzend oppervlak te krijgen. Evenzogoed worden hier ronde siervazen van een meter hoog gemaakt van hetzelfde materiaal. Het is zo bewerkelijk, dat zo'n vaas gewoon 3.000 euro blijkt te kosten. "Nee, die past nooit in de koffer, Liesbeth. Even verder zoeken". Als de grootste hitte wat is weggeëbd gaan we met paard en tweewielig koetsje op stap. Eerst door het dorpje waarin ook ons hotel ligt en daar zie je het verschil tussen de luxe wereld van het toerisme, ons hotel dus, en de dagelijkse woonomgeving waarin de mensen hier leven. De onverharde zandwegen tussen rieten hutten met lemen vloeren waar de kookpot voor de hut verwarmd wordt met het vuur van gesprokkelde takken. Gezeten in een kring op de harde grond voor de hut wordt uit een gezamenlijke ketel met

de hand de rijst gegeten. En iedereen lacht en zwaait. Zo moeilijk is het leven dus niet. Misschien is dat wel de les van vandaag. Buiten het dorp komen we weer op de "vlakte der tempels" terecht. Dit keer om vanaf het terras van een van deze tempels de zonsondergang te bewonderen. De laagstaande zon doet de bouwwerken van rode baksteen prachtig oplichten zodat de vormen nog scherper overkomen. Als een grote felrode bol zakt de zon toch nog onverwacht snel achter een bergkam aan de horizon. De wolken kleuren nog even rood smeulend na en dan is het donker.

Zaterdag, 9 november. Dag 15

Eigenlijk is dit onze eerste vrije dag en daar maken we gelijk gebruik van door op ons gemak te ontbijten aan het zwembad van ons luxueuze resort. We gaan vandaag zonder gids op pad en willen op ons gemak alles wat we gisteren gezien hebben nog eens op ons gemak overdoen. We vergaderen tijdens ons ontbijt over het vervoer van vandaag. Te voet, met de fiets of gemotoriseerd! Dat is de multiple choice vraag. Het wordt gemotoriseerd. We gaan een hybride scooter huren. De instructie is kort maar duidelijk, want als Ans als eerste opstapt, laat ze ons meteen zien hoe je een wheelie maakt, alleen op je achterwiel rijden dus. "Wel je voorwiel recht houden, als je neerkomt, Ans". Het wordt een schitterende ervaring. We schuiven aan in het drukke verkeer om te wennen op het asfalt en de banden wat op te warmen, voordat we de zandwegen gaan beproeven. In een mum van tijd toeteren we net zo hard als de rest. Een stop bij een tempel levert de gebruikelijke tafereel op met verkopers van lokale souvenirs. Veel kinderen proberen hun

zelf ingekleurde ansichtkaarten te verkopen aan de toeristen. Liesbeth koopt er wat uit medeleven en ook een tweetal bloesjes van oosterse snit voor samen 14.000 kat, iets meer dan 10 euro. Dat moet een kat in de zak zijn. Eerder al heeft ze na veel aandringen van een verkoopster haar eigen kralenhalsband geruild tegen een juwelendoosje van bamboe. Alleen, wat bewaar je daar straks in als je weer thuis bent. Als ons evenwichtsorgaan is gereset en gekalibreerd en we een paar tempels op "de harde weg" achter de rug hebben, besluiten we het risico te nemen om de zandpaden in te duiken. Het is niet verwonderlijk dat Wim erg veel moeite heeft om op het rechte pad te blijven en wij regelmatig zijn spoor bijster zijn. Maar het is fantastisch. De zwoele wind door de haren, althans bij de meesten, geeft een aangename verkoeling als wij tussen het metershoge suikerriet door rijden, waar de warmte geen kant op kan en zindert boven de zandweg. Rond de middag wordt het te gek en zoeken we even de koelte van de schaduw op. We kunnen niet wachten om rond drie uur weer op pad te gaan met ons stalen ros en doorkruisen ook het dorpje waar we gisteren met paard en koets doorheen zijn gereden. Het is ongelooflijk, maar we kunnen hier wel gewoon dollars wisselen tegen katten, de

munteenheid van Myanmar. We moeten onderweg van het zandpad om een span ossen met een zwaar beladen kar door te laten. En voor we het weten zitten we weer midden tussen de tempels. We willen weer naar die tempel vanwaar we gisteren de zonsondergang hebben beleefd. Wim weet de weg. Ja, ook binnendoor over de akkers. Plotseling staat hij stil. Recht voor hem met opgetrokken lip een Birmese vechthond, volgens Wim. Wim trekt ook zijn lip op. Hoger nog dan de vechthond. Niemand beweegt. Iedereen denkt aan die hondsdolheid waar veel honden hier mee besmet zijn. Ik sta helemaal achteraan. Wim drukt op zijn claxon. De hond schiet met de staart tussen zijn benen jankend het suikerriet in en voldaan laat Wim zijn lip weer zakken en geeft gas. De bewuste tempel hebben we niet meer gevonden voor de duisternis invalt en we zijn allang blij dat we op een gegeven moment de asfaltweg weer op kunnen draaien richting ons resort.

Zondag, 10 november. Dag 16

Vandaag begint voor ons de afkoelingsperiode van de vakantie. Het propellervliegtuig neemt een korte aanloop en verheft zich dan van het vliegveld in Bagan om met een zwierige boog boven de ons inmiddels bekende rivier, de ayeyarwadi, afscheid te nemen van dit mooie deel van Myanmar. Met een binnenlandse vlucht van ongeveer een uur, vliegen we naar de kust, naar een resort op het hagelwitte zandstrand van Ngapali. De teakhouten bungalows staan helemaal vrij in een prachtige exotische tuin, hebben een rieten dak en openslaande deuren vanuit de kamer naar een eigen terras waarop de ligstoelen al uitnodigend voor ons klaarstaan. Je hoort hier alleen de zee. De grote slaapkamer ligt op de bovenverdieping en geeft uitzicht op het palmenstrand en het kristalblauwe water van de golf van Bengalen. Op het uitermate rustige strand staan gereserveerde strandstoelen met het nummer van onze bungalow. Onder een grote rieten parasol boven deze strandstoelen genieten we van de eindeloos aanrollende golven die breken op het strand. De parasol is hier geen luxe, want het is heet, bloedheet. Toch lopen op het strand inlandse vrouwen met grote manden op hun hoofd gevuld met vers fruit uit eigen tuin om die te slijten aan de toeristen. Gekleed van top tot teen om hun lichaam te beschermen tegen de zon. Terwijl het ons, onnozele westerlingen, niet bloot genoeg kan zijn. Pas diep in de middag wordt het aangenaam op het strand. Tijd om het reisverslag bij te werken tot de zon bloedend in de zee zakt en rood smeulende wolken achter lijkt te laten. We zitten hier vrij dicht bij de evenaar dus de zonsondergang gaat snel en in een mum van tijd is het donker. Het eten op het sfeervol verlichte terras van het restaurant met het eeuwige geluid van de zee op de achtergrond is natuurlijk een unieke ervaring. Eten in het paradijs. Geen appels voor de dames alstublieft, want je weet wat daar van komt. Op zee dansen de ontelbare lichtjes van honderden vissersboten die de hele nacht hun

buit proberen binnen te halen en 's morgens om zes uur weer terugkeren naar het kleine haventje dat hier een stukje verderop ligt. Het was een lange dag sinds vanmorgen vijf uur toen de wekker ging. En het noodlot wil dat Liesbeth om 00.00 u jarig is. Vol goede voornemens kruipen we onder de klamboe, die ons moet beschermen tegen de muggen. Door de grote ramen zien we de flonkerende sterrenhemel. We horen de branding van de zee. In de top van de klamboe hangt Cupido, zijn pijlen reeds gericht. Ik schuif een stukje op, zodat hij Liesbeth vrijuit in het vizier krijgt en hoop er maar het beste van. Dan worden we, nee dan word ik, in de rug aangevallen door de slaap. Er is geen houden aan.

Maandag, 11 november. Dag 17

In een diepe slaap, zich nergens van bewust, is Liesbeth als geboren Limburgse, aan haar vijftigste levensjaar begonnen in Myanmar, aan een strand aan de golf van Bengalen. Hoe decadent kan het lopen in het leven. Krampachtig probeer ik mijn verzuim van vannacht alsnog goed te maken, maar het wak in het ijs is weer dicht gevoren. En niet eens een cadeautje om het ijs te laten smelten. Niet sterk natuurlijk. "Ut makt niks uut", maar de ogen spreken een andere taal. Dit wordt opletten vandaag. We beginnen met een tochtje in de omgeving op een gehuurde fiets. Na honderd meter gutst het zweet over je lijf. Voor ons rijdt een vuilniswagen. De stank is niet te harden. De weg is vals plat en asfalt verandert geleidelijk aan in stenen en vervolgens alleen nog maar in zand. Is dit vakantie? Nee, dit is boetedoening, aflaten verdienen. We stoppen als de weg slechter en slechter wordt midden tussen de rijen stokvis. Vannacht gevangen, nu al heerlijk in de volle zon. Wat een stank. We schieten een zandweg in en rijden tussen de schamele hutten van een vissersdorpje door naar de zee. Langs de weg een en al rotzooi, vooral plastic. Aan het strand liggen misschien wel honderd vissersbootjes en op het strand ligt hun oogst van vannacht. Uitgestald op blauwe plastic zeilen ligt honderden vierkante meters vis. Ik sta kokhalzend in de branding terwijl de anderen als ervaren paparazzi volhardend foto's blijven maken. Als ik even later in staat ben om weer om te kijken, staat mijn fiets moederziel alleen tussen de visvelden. "Ut makt niks uut." Dan maar met een zakdoek voor de neus moederziel alleen naar huis. De rest volgt even later, met de meest fantastische beelden natuurlijk. "Wat mooi zo'n haventje en wat fietst dat fijn zo langs die vloedlijn!". De middag is bestemd voor de cooling down onder de parasol op het strand. Want het schiet al op. Morgen is het alweer de laatste dag, afgezien van de terugreis. Liesbeth gaat vanavond trakteren op een etentje voor ons allemaal. Kado of geen kado. "Ut makt niks uut". Toch? Nadat we onder een flonkerende sterrenhemel genoten hebben van het hoofdgerecht op het terras van het restaurant, zet

de pianist plotseling het lied "Happy birthday" in en wordt een serveerwagen voorbereiden met een verjaardagstaart compleet met kaars. Liesbeth helemaal beduusd, maar ook helemaal vereerd natuurlijk door zo'n attent gebaar van het personeel. "Uit maakt dus toch iets uut!". "Maar jong, werkelijk!"

Dinsdag, 12 november. Dag 18.

We hebben ons Aziatische bioritme te pakken. Om tien uur 's avonds vallen de ogen als valscheren dicht maar om zes uur in de morgen staan ze weer wijd open. Een boek lezen dan maar? Nee, we gaan een wandeling maken, op blote voeten de aanrollende golven ontwijkend, richting het haventje waar nu de volle vissersschepen terugkomen van de zee. De zon strooit haar ochtendlicht over het heldere lichtblauwe water. Kleurige bootjes zijn onderweg naar het strand dat ze tot zo'n vijftig meter naderen. Dan gaat de motor uit en wordt

een span kolossale zwarte ossen de zee in gemanoeuvreerd om de boot stoïcijns het strand op te trekken totdat de bodem klem op het zand schuurt. Een anker aan een lang touw wordt vastgelegd in het zand om afdrijven te voorkomen. Terwijl de vrouwen verveeld staan te wachten om de vis te kunnen sorteren wordt die op de boten in manden geschept en door dragers aan wal gebracht. Naar schatting is minstens tachtig percent kleiner dan vijf centimeter en die blijft allemaal als bulk achter op grote blauwe zeilen om later opgeschept en in

grote bakken afgevoerd te worden. Ik neem aan voor de verwerking tot vismeel voor veevoer. De grotere vissen verdwijnen achter de schermen in grote manden en zijn waarschijnlijk bestemd voor consumptie. Wat opvalt is de volslagen afwezigheid van vogels zoals zeemeeuwen, die hier toch een gemakkelijke buit voor het oprapen hebben, zou je zeggen. Heel vreemd. En de stank dan? Tja, "Er is niks zo vlug moe als een neus", wist mijn moeder vroeger al. Om half negen zijn we terug en het wordt tijd om Wim en Ans wakker te maken voor het ontbijt. Een dagje strand vandaag met eindelijk tijd voor een goed boek en verder helemaal niks meer. Morgen gaan we weer naar huis. Het is mooi geweest. Letterlijk en figuurlijk. Ook op het strand, zolang je maar onder de parasol blijft tenminste, want de zon brandt ongenadig.

Woensdag, 13 november. De dag van de terugreis

Een lange dag vandaag. De terugreis gaat in drie etappes met wachttijden daartussen die niet onaanzienlijk zijn, waardoor het waarschijnlijk zo'n 29 uur gaat duren om van het strand in Ngapali tot voor de deur in Overloon te geraken. 's Morgens om halftien plaatselijke tijd, en dat is vier uur 's morgens Nederlandse tijd beginnen we eraan door in de bus te stappen van het resort die ons naar het vliegveld brengt. Een laatste half uur nog, rijden we door Myanmar, over de slechte kustweg langs verzamelingen kleine hutten, die samen de vissersdorpen vormen aan de kust. Waar kleine kinderen vrolijk zwaaien naar de bus. Waar vrouwen, geknield op grote blauwe zeilen op het strand, nog steeds vis sorteren. Hopelijk zijn ze getrouwd met een visser, want het zal met de stank van de vis niet anders zijn als met de stank van knoflook, alleen als je het allebei gebruikt, ruik je het niet. In de wachthal van het vliegveld is het bloedheet, minstens veertig graden, en dan is een uur toch lang. Na de landing op het nationale vliegveld in Yangon worden we opgevangen door weer een gids en chauffeur, want we moeten naar het internationale vliegveld om de hoek voor de vlucht naar Singapore. Nee, over service moeten we niet klagen. We hebben nog een paar uur voordat we aan boord moeten van de Airbus A320 en dus wordt er nog een ritje van twintig kilometer gemaakt naar het drukke centrum van Yangon voor een bakje rijst, want op het vliegveld zal wel niets te eten zijn is de opinie van mijn medereizigers. Dan bagage scannen, inchecken, door de douane, een kop cappuccino, handbagage scannen en wachten. Een geagiteerd gesprek tussen Wim en Ans. "Wim, waar is jouw filmcamera?" "?????" Paniek. Blinde paniek. Wim galoppeert in de wachthal een vrouw van 120 kilo overhoop zonder het te merken, vliegt de trap op zonder treden te raken en wordt als op een rugbyveld gestuit door twee douaniers, die hem duidelijk maken dat hij niet terug het land in mag. Daar kan ik mij iets bij voorstellen. Een van de douaniers zal het spoor van Wim in omgekeerde volgorde gaan volgen op de luchthaven, zonder speurhond, dus dat belooft weinig goeds. Tien minuten later gebeurt het ongelooflijke, de man komt terug met de camera die gewoon nog op de band stond waar hij is vergeten na het scannen. Wim gaat uit zijn dak en Ans begint spontaan Birmaanse kusgeluidjes te maken. Eind goed, al goed en opgelucht vliegen we naar Singapore, waar we 's middags om kwart over twee Nederlandse tijd landen. Met de skytrain verplaatsen we ons over dit grote vliegveld naar de gate waar we twee uur later vertrekken voor de laatste en grootste vlucht. Dertien uur later landen we op Schiphol en gaan we onze eigen auto weer opzoeken. Het zit er nu echt op.

Samenvatting reisschema:

Vertrek	: 26 oktober 2013
Thuiskomst	: 14 november 2013
Reisduur	: 20 dagen
Overnachtingen	: 17
Overnachtingsadressen	: 8
Aantal vluchten	: 8
Waarvan binnenlandse	: 4

Overnachtingsadressen:

Yangon	Alamanda Inn	2
Golden Rock	Golden Rock hotel	1
Kalaw	Amara Mountain Resort	2
Inle meer	Viewpoint Resort	2
Mandalay	Shwe Taung Tarn hotel	3
Monywa	Win Unity hotel	1
Bagan	Tharabar Gate hotel	3
Ngapali strand	Sannoway Resort	3

Vluchten:

Amsterdam - Singapore
Singapore - Yangon
Yangon - Heho
Heho - Mandalay
Bagan - Ngapali met tussenlanding Heho
Ngapali - Yangon
Yangon - Singapore
Singapore - Amsterdam

